

Funkcjonowanie uzdrowiska Żegiestów-Zdrój w okresie międzywojennym jako istotne uwarunkowanie dla charakteru współczesnych procesów rewitalizacyjnych

Magdalena Żmuda-Pałka

magdalena.zmuda@awf.krakow.pl

Zakład Pedagogiki, Instytut Nauk Społecznych,

Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu

Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Abstrakt:

Żegiestów-Zdrój to uzdrowisko leżące w Beskidzie Sądeckim, w powiecie nowosądeckim, w gminie Muszyna. Początek zdroju datuje się od momentu odkryciu źródła wody mineralnej przez Ignacego Medweckiego w 1846 r. Za sprawą tego węgierskiego szlachcica i zarazem kierownika kąpielisk w Muszynie, powstały pierwsze pensjonaty i łazienki. W kolejnych dekadach uzdrowisko rozwijało się. W artykule zwrócono szczególną uwagę na okres po pierwszej wojnie światowej, kiedy to żegiestowski zdroj był jednym z najlepszych uzdrowisk w kraju i konkurował z oddaloną nieopodal Krynicią. W czasie II wojny światowej obiekty Żegiestowa zajęli Niemcy, a po wojnie rozkradzono urządzenia lecznicze i zniszczono większość budynków. Od 1948 r. uzdrowisko zostało upaństwowione i organizowano tam wczasy pracownicze.

Słowa kluczowe: Żegiestów Zdrój, uzdrowisko, dzieje uzdrowiska, turystyka zdrojowa, okres międzywojenny

Wprowadzenie

Żegiestów-Zdrój to uzdrowisko leżące w Beskidzie Sądeckim w Karpatach Zachodnich, w powiecie nowosądeckim, w gminie Muszyna. Dodatkowym walorem jest usytuowanie na prawym brzegu Popradu w wąwozie górskim, osłoniętym z trzech stron przez góry [Porwisz 2013, s. 4]. Tym samym Żegiestów należy do najwyższej położonych uzdrowisk w Polsce, biorąc pod uwagę kryterium wysokości nad poziomem morza [Nitkiewicz 2012, s. 145]. Miejscowość jest znana również z wybitnych walorów krajobrazowych oraz wyróżnia się łagodniejszym mikroklimatem w porównaniu z innymi uzdrowiskami Beskidu Sądeckiego [Kruczek, Weseli 1987]. Wyjątkowe nasłonecznienie oraz ustronność Żegiestowa-Zdroj stwarzają bardzo dobre warunki wypoczynkowe oraz lecznicze.

Żegiestów wchodzi również w tak zwaną Pętlę Beskidzką, która mierzy 110 km, biegnąc dolinami największych rzek regionu: Popradu, Kamienicy i Dunajca [Burtak 2012, s. 80-93]. Jest również położony na trasie szlaku cerkiewnego, mierzącego 140 km, śladami wysiedlonych w 1947 r. Łemków [Burtak 2012, s. 80-93].

Cennym walorem uzdrowiska jest występowanie wód mineralnych – bardzo silnych szczaw żelazisto-wapniowo-magnezowych. Żegiestów-Zdrój może przyciągać

także kuracjuszy pokładami borowiny [Kruczek, Szromek 2017]. Leczy się tam choroby reumatologiczne, choroby układu trawienia, choroby nerek i dróg moczowych [Makowiecka, Trzcńska 2012, s. 50-66].

Żegiestów-Zdrój powstał na terenach wcześniej niezamieszkałych, zatem pod względem infrastrukturalnym jest pozbawiony zabudowań wiejskich i gospodarczych, co sprawia, że do dzisiaj odróżnia się od innych małopolskich uzdrowisk specyficznym, wyjątkowym charakterem [Kruczek, Szromek 2017]. Przez ostatnie kilkadziesiąt lat żegiestowskie uzdrowisko weszło w fazę stagnacji, a wręcz upadku i stan ten groziłby tej wspaniałej przestrzeni w dolinie Popradu gdyby nie podjęte współcześnie działania rewitalizacyjne. Jak wskazano na głównej stronie uzdrowiska: „Główni inwestorzy, Panowie Józef i Stanisław Cechini, wprowadzają w życie swoje fascynujące plany rozwoju uzdrowiska, dokumentacja budowlana jest niemal kompletna, formalności związane z uzyskaniem niezbędnych pozwoleń zakończone i niedługo przyjdzie czas na kontynuację rozpoczętych już kilka lat temu działań.” (<https://www.uzdrowiskozegeistow.pl/dla-turysty/rewitalizacja-uzdrowiska-zegeistow/>, 20.12.2020). Zatem Żegiestów-Zdrój odzyskuje swoje dawne znaczenie, stając się aktualnie „przebudowywanym niemal od postaw uzdrowiskiem”, ale także platformą współpracy władz i inwestorów prywatnych.

Skoro jednak w procesie współczesnych inwestycji sięga się do historycznych tradycji żegiestowskiego uzdrowiska warto dokonać usystematyzowania jego dziejów, szczególnie w okresie międzywojennym. Głównym celem niniejszego artykułu jest zatem zaprezentowanie funkcjonowania Żegiestowa-Zdroju jako miejscowości uzdrowiskowej i turystycznej w okresie pomiędzy I a II wojną światową, ze szczególnym zwróceniem uwagi na identyfikację najważniejszych uwarunkowań historycznych oraz postaci. Tak zgromadzone informacje mogą stanowić istotny punkt wyjścia dla współcześnie zachodzących procesów rewitalizacyjnych, związanych z przywracaniem dawnego blasku i zatrzymaniem postępującej od wielu lat stagnacji. To także szansa na poznanie autentycznych wartości i historycznego krajobrazu kulturowego tego interesującego uzdrowiska zlokalizowanego w dolinie Popradu.

Tak przedstawiony powyżej cel główny oraz cele szczegółowe wynikają również z chęci wypełnienia swoistej luki poznawczej, bowiem na podstawie wstępnej kwerendy w toku prowadzonego procesu badawczego stwierdzono, że stan badań na temat historii Żegiestowa-Zdroju jest niewielki. Poza monografią B. Ruckiej pt. *Dwa wieki uzdrowiska*, która zwiera rys historyczny uzdrowiska od założenia

aż po terażniejszość, a także poza fragmentami artykułów: B. Szczepaniaka [1995], A. Jackowskiej z J. Warszzyńską [1979], M. Makowieckiej z H. Trzczyńską [2012], C. Burtaka [2012] oraz kilka prac Z. Kruczka [1987, 2015], trudno znaleźć doniesienia naukowe związane historią Żegiestowa-Zdroju. Podstawą źródłową niniejszego opracowania, będącego z punktu widzenia metodologicznego szczegółowym studium przypadku, stała się zatem analiza źródeł wtórnych, a przede wszystkim krytyczna kwerenda prasy międzywojennej oraz opracowań dotyczących owego okresu. Ponadto w toku prowadzonych badań podjęto próbę odnalezienia istotnych informacji w Archiwum Państwowym w Nowym Sączu, niemniej okazało się, że zakres zgromadzonych tam źródeł jest niestety stosunkowo ubogi.

Uwarunkowania historyczne powstania Żegiestowskiego uzdrowiska

Informacje prasowe okresu międzywojennego uznały za datę powstania uzdrowiska Żegiestów rok 1830 [„Siedem Groszy” 1934, nr 145, s. 8]. Współcześnie natomiast za początek zdroju datuje się moment odkrycia źródła wody mineralnej przez Ignacego Medweckiego w 1846 r. Za sprawą tego węgierskiego szlachcica i zarazem kierownika kąpielisk w Muszynie, powstały pierwsze pensjonaty i łaźienki, co zostało odnotowane w broszurze z 1865 r. „Balneografia krajowa. Żegiestów w porze zdrojowej 1864 r.” [Gogojewicz 1865; „Siedem groszy” 1934, s. 8]. Po śmierci założyciela uzdrowiska w 1868 r., kurortem zarządzał jego syn Karol wraz z bratem Alojzym i jego żoną Marią. W owym czasie uzdrowisko spełniało wszelkie formalne wymogi Komisji Balneologicznej w Galicji. Ogłoszenie wyników badań wód mineralnych przez doc. dra Adolfowa Aleksandrowiczowa z Uniwersytetu Jagiellońskiego, przyczyniło się do spopularyzowania Żegiestowa-Zdroju. Naukowiec potwierdził bowiem, leczniczy wpływ wód żegiestowskich, określając zdroj Anna jako najsilniejszą szczawę żelazistą Europy [Rucka 2016, s. 36; „Nad pięknym Popradem 1934”, s. 8]. Z prasy z 1934 r. wynika, że Żegiestów posiadał najsilniejsze w Europie szczawy alkaliczno-żelazowe z wielką ilością naturalnego bezwodnika węglowego [„Siedem Groszy” 1934, nr 145, s. 8]. Prężne działanie zarządu, w tym szczególnie K. Medweckiego, spowodowało promocję uzdrowiska oraz wybudowanie nowych obiektów leczniczych i gastronomicznych [Rucka 2016, s. 36]. W 1877 r. oddano pierwszy Dom Zdrojowy, później łaźienki, urządzono zieleńce, wytyczono ścieżki i aleje spacerowe zagospodarowano plażę Popradu [Nawrot 1994, s. 103]. K. Medwecki unowocześnił także system rozlewnictwa wód mineralnych,

co przełożyło się na kilkukrotnie większą sprzedaż wody butelkowej [Szczepaniak 1995, s. 52; Pamiętnik Towarzystwa Balneologicznego 1935, nr 14, s. 282]. Dalszy rozwój uzdrowiska nastąpił w wyniku budowy kolei oraz zainwestowania funduszy ze sprzedaży terenu pod jej budowę. Na skutek działań K. Medweckiego, po otwarciu linii Tarnów-Muszyna, Żegiestów-Zdrój posiadał stację i jako jedyne uzdrowisko w Galicji dysponował bezpośrednim połączeniem kolejowym [Jackowski, Warszzyńska 1979, s. 173]. W latach 80. XIX w. kurort przyjmował blisko 1000 gości [Zagórski 1890; Rucka 2016, s. 47]. Po śmierci zarządcy, po otrzymaniu spadku i wykupu pozostałych właścicieli, Żegiestowem-Zdrój zaczęła zarządzać rodzina Krynickich. Jednakże w wyniku wielu niefortunnych zdarzeń takich jak pożary obiektów, pęknięcia zbiornika z wodą mineralną, a co za tym idzie zmniejszenie liczby gości o połowę, Julian Krynicki zmuszony był do sprzedaży uzdrowiska. Nowi zarządcy, przede wszystkim Stanisław Więckowski, inwestował w rozwój kurortu. Postawiono nowe obiekty, odbudowano spalone, wprowadzono elektryfikację i wybudowano wodociągi. Po śmierci właścicieli, sytuacja uzdrowiska była niestabilna, co spowodowało zamknięcie kurortu w 1918 r. [Rucka 2016, s. 47].

Spółka Żegiestów-Zdrój w dwudziestoleciu międzywojennym

W 1920 r. powstała spółka „Żegiestów-Zdrój”, a głównym jej inwestorem był potentat naftowy i poseł na Sejm - Jędrzej Krukierk. W początkowym okresie po I wojnie światowej uzdrowisko znajdowało się w rękach prywatnych i następowała częsta wymiana właścicieli. Szczególnego znaczenia dla rozwoju uzdrowiska miała moc ustawy z 1923 r., kiedy uznano, Żegiestów za zdrojowisko o charakterze użyteczności publicznej [Nawrot 1994, s. 103]. W latach 1924-1929 podjęto rozbudowę uzdrowiska, ale w nowym miejscu. Ta bardzo postępową koncepcja spowodowała powstanie zupełnie nowego uzdrowiska, bez nieprzystającej, zbędnej zabudowy wiejskiej [Nawrot 1994, s. 103]. Powstały dwie nowe dzielnice uzdrowiska. Były to Poprady oraz powstała w latach trzydziestych Łopata Polska, której zabudowa najbardziej odsunęła się od głównej arterii komunikacyjnej, przesuając się w strefę warunków bardziej korzystnych pod względem cech bioklimatycznych. Duże inwestycje w mieście i nowo powstające budynki modernistyczne sprawiały, że Żegiestów-Zdrój stawał się nowoczesnym kompleksem uzdrowiskowym. Jednym z największych przedsięwzięć było wybudowanie w 1929 r. Domu Zdrojowego według projektu znanego architekta Adolfa Szyszko-Bohusza. Budynek ten stanowił

centralne miejsce kurortu, pełnił funkcje uzdrowiskowe i kulturalne. W 2013 r. jego architektoniczna i historyczna wartość została doceniona wpisem na listę rejestru zabytków. Innymi budynkami autorstwa A. Szyszko-Bohusza były pensjonaty Warszawianka z 1930 r. oraz Światowid z 1938 r., które również obecnie znajdują się w rejestrze zabytków. Ważnym obiektem w Żegiestowie-Zdroju był wybudowany w 1936 r. luksusowy hotel Wiktor, który podczas okupacji zwany był Domem Göringa i służył jako szpital wojskowy oraz miejsce szkoleń i wypoczynku niemieckich oficerów. Nowa infrastruktura okresu międzywojennego opisywana była jako wyraźna pozytywna zmiana, która spowodowała, że „Żegiestów z małego zacofanego zdrojowiska przekształcił się w uroczą zachodnioeuropejską miejscowość, mogącą (...) rywalizować z najlepszymi <<perłami>> uzdrowiskowymi, nie tylko pod względem położenia, warunków klimatycznych i doskonałych wód, ale również najnowocześniejszych urządzeń” [„Nowiny Codzienne” 1930, nr 155, s. 1].

O atrakcyjności uzdrowiska Żegiestów świadczy chociażby fakt, że Jan Kiepura starał się o zakup działki właśnie tam, ale ze względu na wysoką cenę wybudował Hotel „Patria” w Krynicy. W Żegiestowie-Zdroju budowano wille prywatne, traktowano je jako lokatę kapitału [„Echo Podhalańskich Zdrojowisk” 1931, nr 12, s. 16; Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego 1925, s. 285]. Jak wskazują źródła, w miejscowości tej do 1938 r. było 38 pensjonatów, dysponujących 560 pokojami. Z przedwojennej prasy dowiadujemy się także, o funkcjonowaniu dwóch pól kampingowych [„Ilustrowany Kurier Codzienny” 1931, nr 204, s. 15]. Żegiestów-Zdrój w międzywojniu był nowoczesnym kurortem „dysponującym wcale pokaźną sumą nowoczesnych higienicznych pokoi. (...) Również i ceny są rewelacyjnie niskie, dostosowane do dzisiejszych możliwości” [„Nowy Kurier” 1935, nr 17, s. 5]. Niskie koszty zakwaterowania i korzystania z zabiegów leczniczych były atutem podkreślanym często w reklamach i opisach kurort [„Nowy Kurier” 1938, nr 24, s. 12]. Zaletą uzdrowiska była także w pełni rozwinięta infrastruktura, na którą składały się m. in.: Komisja Zdrojowa, urząd parafialny, Zarząd Zdrojowy, Towarzystwo Właścicieli Realności, Związek Lekarzy, Towarzystwo Przyjaciół Doliny Popradu, Polskie Biuro Podróży „Orbis”, urząd pocztowy i telegraficzny, apteka, sklepy i restauracje [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 28]. Uzdrowisko było skanalizowane i zelektryfikowane [„Nowy Kurier” 1936, nr 1, s. 7].

Uzdrowisko prężnie rozwijało się, co wynikało także z bezpośredniego połączenia z Warszawą, Krakowem, Katowicami, Lwowem i Stanisławowem [„Nowy

Kuryer” 1936, nr 1, s. 26]. Najwięcej gości przybywało ze stolicy [Jackowski, Warszńska 1979, s. 17]. O rozkwicie kurortu świadczy również fakt, że w 1936 r. do wiadomości podawano, iż w okresie letnim przybywało 50 nowych turystów dziennie, którzy byli zmuszeni poszukać zakwaterowania w Muszynie czy Piwnicznej [„Nowy Kuryer” 1936, nr 194, s. 5].

Jak czytamy w publikacji poświęconej uzdrowiskom leżącym nad rzeką Poprad, w Żegiestów-Zdroju poddawano się terapiom leczniczym „w szczególności chorób serca, nerwowych, kobiecych, złej przemiany materii, artretyzmu, reumatyzmu, leczy także wyczerpania ogólne, choroby dróg pokarmowych, przy nieżytach jelit, katarach żołądka i jelit, nadmiarze kwasów żołądkowych” [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 26]. Kurort był jednym z wiodących uzdrowisk, w których wykonywało się kąpiele mułowe i borowinowe [*Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego* 1925, s. 78]. Istniały wówczas trzy źródła lecznicze: Anna, Andrzej i Sulin, a do leczenia uzdrowiskowego wykorzystywano kąpiele kwasowęglowe, borowinowe, elektroterapię, przepłukiwania, „przyrodolecznictwo” oraz inne „środki lecznicze zdrojowiska”. Żegiestów-Zdrój nazywany był wówczas „perłą Doliny Popradu”, a reklama z 1936 r. podkreślała walory żegiestowskich wód: „Znakomite źródła wód mineralnych żelazisto-wapniowo-magnezowych oraz litowo-sodowych o bardzo dużej zawartości bezwodnika kwasu węglowego” [*Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego* 1925, s. 31].

W uzdrowisku pracowało sześciu lekarzy: Józef Händler, były wiedeński lekarz przyjmujący w willi Żegotka, Stanisław Jaugustynek lekarz Komisji Zdrojowej i „chorób kobiecych” ordynujący w Domu Zdrojowym, Ludwik Kotulski oraz Ludzmił Marzec - obaj lekarze chorób wewnętrznych i „kobiecych” przyjmowali w willi Karolówka, Ludwik Piotrowski ginekolog i internista ordynujący w willi Sanato oraz stomatolog Maria Woyciechowska pracująca w willi Karolówka [*Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego* 1925, s. 31]. Żegiestów cieszył się dużą popularnością, a dzięki największej zawartości soli wapniowych w wodach mineralnych, mógł w tym zakresie konkurować nawet z Krynica [„Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy” 1926, nr 3, s. 6].

Podczas okresu międzywojennego w Żegiestowie-Zdroju nastąpił rozkwit życia kulturalnego i społecznego. Odbywały się różnego rodzaju koncerty, w tym znanego polskiego śpiewaka i aktora Jana Kiepurę. Prestiż uzdrowiska tamtego okresu potwierdza współczesny badacz turystyki Z. Kruczek, który podkreślił rangę

uzdrowiska w tamtego okresu: „Żegiestów-Zdrój, podobnie jak sąsiednia Krynica, przekształcił się z romantycznego uzdrowiska *la belle époque* w nowoczesny i elegancki kurort o prawdziwie europejskim standardzie” [Kruczek 2015, s. 71].

W artykule z 1931 r. czytamy na temat społecznego i kulturalnego funkcjonowania uzdrowiska, co potwierdza, że był to okres jego szczególnego rozkwitu, a liczne atrakcje kulturalne dawały kuracjom różnorodność spędzania czasu wolnego: „Żegiestów-Zdrój zaludnia się. Na deptaku rojno i gwarno. Na twarzach maluje się zadowolenie, co jest wynikiem skuteczności wód żegiestowskich i kąpiei kwasowęglowych oraz prawie południowego słońca. Muzyka zdrojowa koncertuje dwa razy dziennie na deptaku, umilając gościom pobyt. Chętni tańca znajdują zadowolenie w sali dancingowej nowego domu zdrojowego. Ostatnio bawił w Żegiestowie Walter ze swym zespołem, rozweselając gości przy wypełnionej sali. Na najbliższe dni przygotowane są dancingi z występami Roentgena i Mesalki. Miejscowy komitet przygotowuje uroczysty obchód <<Święta Morza>>. Odbędzie się uroczystość wianków na Popradzie, wielka zabawa taneczna w sali balowej domu zdrojowego (...). Wśród wielu kuracjuszy przebywają w Żegiestowie b. wicewojewoda śląski Żurawski z żoną, hr. Potocka Ludwika, br. Ropp, inż. Stankiewicz z Katowic, pos. inż. Brzozowski, poseł Frank, dyr. Błażowy i inni” [„Ilustrowany Kurier Codzienny” 1933, nr 179, s. 10]. Obecność znanych osób w Żegiestowie-Zdroju potwierdzały znaczenie kurortu wśród innych dostępnych uzdrowisk w tamtym okresie.

Sport i rekreacja w Żegiestowie-Zdroju okresu międzywojennego

Różnorodne atrakcje oferowane kuracjom podczas pobytu w Żegiestowie-Zdroju, miały także wpływ na rozkwit tego miejsca w okresie międzywojennym. Dolina Popradu, jak pisał dr Kazimierz Harhat-Załoski „posiada cenne walory, które stanowią współczesną atrakcję dla wzmagającego się ruchu turystycznego i zaspokajające najbardziej współczesne potrzeby z dziedziny wychowania fizycznego i sportu” [Harhat-Załoski 1935/36, s. 7]. Autor ten przedstawiał uzdrowisko jako miejsce niczym nie odbiegające od kurortów zagranicznych: „Dostęp, warunki życia i mieszkania, rozrywki to sprawy w Dolinie Popradu prawie zupełnie na poziomie europejskim rozwiązane. Dziś samorząd i inicjatywa prywatne dokładają starań, by stworzyć możliwości dla wyzyskania przyrodzonych warunków terenu w kierunku

należytej obsługi sportu kajakowego i motorowego w lecie oraz narciarskiego w sezonie zimowym” [Harhat-Załoski 1935/36, s. 7].

Jedną z turystycznych atrakcji były kąpiele w rzece Poprad i utworzone specjalne plaże z kabinami prysznicowymi [„Nowiny Codzienne” 1930, nr 155, s. 1]. Możliwe było wypożyczenie kajaków i łódek, a walory przyrodnicze i usytuowanie Popradu, stwarzały okazję do zażywania kąpeli wodnych i słonecznych. Szlak kajakowy biegnący przez Żegiestów, łączący Muszynę z Sączem opisywano jako: „przepiękny i nadzwyczaj emocjonujący”, posiadający przystań w Żegiestowie [Harhat-Załoski 1935/36, s. 8].

Dla kuracjuszy dostępne były także korty tenisowe, działał klub towarzyski, grano w brydża, istniała czytelnia. Zimą natomiast funkcjonowało lodowisko, tor saneczkowy, organizowano kursy narciarskie. Główne imprezy przypadały w okresie Zielonych Świątek, w „Święto Wiosny”, 21 czerwca urządzano „Wianki na Popradzie”, a w sierpniu zawody kajakowe [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 28]. Orbis organizował wycieczki samochodowe w Pieniny i do Czechosłowacji, ale także piesze w bliższe okolice, trwające od 0,5 godz. do 1 godz., do Kamienia Wandy, pod Krzyż, na Łopatę, do źródła Sulin, do Wodospadu w Żegiestowie czy do cerkwi w Andrzejówce [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 28] oraz trwające dłużej, np. na szczyt Stawiska (wysokość 762 m n.p.m.), na Pustą (1116 m n.p.m.), trwającą 5 godz., do Krynicy przez Pustą na Jaworzynę zajmującą około 6 godz. Wycieczki całodzienne odbywały się do Lubowni po stronie czechosłowackiej, ze zwiedzaniem zamku Zamojskich, zwiedzając w drodze powrotnej Družbak oraz Mniszek. Organizowano także wycieczki na Prehybę z Piwnicznej przez Radziejową do Rytra, a później kolejną do Żegiestowa, jak również dwudniową pieszą do Krościenka i Szczawnicy [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 30]. Popularnością cieszyły się także nocne eskapady na Łopatę, organizowane dla szerokiej grupy kuracjuszy. W 1927 r. w takiej wyprawie wzięło udział ponad 300 osób, zakończyła się ona ogniskiem ze śpiewem i tańcami do muzyki orkiestry zdrojowej. Kolejnego dnia, o czym informowała prasa, powtórzono biesiadę [„Polska Zachodnia” 1927, nr 182, s. 7].

Żegiestów-Zdrój był także uzdrowiskiem, do którego przyjeżdżano także zimą, bo jak sugerują opisy z okresu międzywojennego, był otwarty na przyjazd narciarzy. Polanki w górnej części wąwozu oraz stok Kiczera opisywane były jako „tereny ćwiczebne” [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 30]. Do nauki narciarstwa wykorzystywano także pobliskie stoki, o czym czytamy we fragmentach broszury opisującej obszar

Doliny Popradu w okresie międzywojennym: „Najbliżej Żegiestowa położony szczyt Pusta Wielka (1061 m n.p.m.) posiada dobre tereny narciarskie, nie przedstawiające dla narciarza żadnych trudności, a przy dobrym stanie śniegu ciekawe i piękne zjazdy po południowo-wschodnim stoku” [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 30]. W dalszej części czytamy: „okolice Żegiestowa są przez narciarzy chętnie odwiedzane, dowodem czego są rok rocznie urządzone kursy narciarskie, wysokopiennie lasy nastroczają sposobność do emocjonujących zjazdów leśnych i ćwiczeń w ciężkich warunkach terenowych” [„Dolina Popradu” 1935/36, s. 31]. Żegiestów-Zdrój w dwudziestoleciu międzywojennym określano jako „raj dla narciarzy”. Do tej opinii przyczyniła się m. in. działalność Tatrzańskiego Towarzystwa Narciarzy, które organizowało pięciodniowe kursy narciarskie [„Nowy Kuryer” 1936, nr 1, s. 7; „Zima, Turysta Polski” 1931, nr 2, s. 25]. Prasa dwudziestolecia międzywojennego podkreślała: „Swoisty nieodparty urok posiada Żegiestów w ciągu wszystkich pór roku. Nic dziwnego zatem, że i w zimie roi się tutaj od kuracjuszy i narciarzy, zażywających rozkoszy pobytu wśród nieskażonej śladami <<cywilizacji białej natury>>” [„Nowy Kuryer” 1936, nr 1, s. 7].

Żegiestów-Zdrój dostosowany był także dla dzieci, wzmianki na ten temat mówią, że kąpiel w górskim Popradzie oraz zabawy ruchowe na wolnym powietrzu prowadzą do zwiększenia się odporności u nich. Ponadto „Poprad pod Żegiestowem wraz z licznymi plażami, a zwłaszcza na Łopacie Polskiej to prawdziwy wymarzony raj dla dzieci z miast spragnionych świeżego górskiego powietrza, słońca, swobody i rozrywek. Swobód zaś i rozrywek nie brakuje w Żegiestowie ani dla starszych, ani dla dzieci. Jeśli idzie te ostatnie, to zabawiać się mogą w ogródku dziecięcym, na karuzeli, huśtawkach itp. Jako też brać mogą udział w szeregu imprez dziecięcych połączonych z zabawami, konkursami itp. Specjalnie angażowana siła fachowo-pielegniarska z uniwersyteckim wykształceniem, obejmuje nadzór nad dziećmi odciążając nieco matki, zajęte przeprowadzeniem kuracji kąpielowo-zdrowiskowej. Żegiestów (...) dozwala na równoczesne przeprowadzenie kuracji zarówno matce, jak i dziecku” [„Nowy Kuryer” 1935, nr 171, s. 5]. Powyższy cytat prezentuje różnorodność zagospodarowywania czasu wolnego dzieciom w uzdrowisku, co świadczy o dobrej organizacji rekreacji w tym miejscu.

W okresie międzywojennym Żegiestów był niewielką miejscowością próbującą konkurować z Krynicią. W prasie odnajdujemy wzmianki, że „Żegiestów stanął już dziś bezsprzecznie w rzędzie najpiękniejszych i najlepiej urządzonych naszych pereł

zdrojów i klimatu” [„Echo Krynickie” 1930, nr 5,6,7, s. 11]. Z każdym rokiem przybywało gości, ale to Krynica-Zdrój była większym uzdrowiskiem i zapewniała noclegi tysiącom przyjeźdźcom. Dla porównania w 1924 r. Żegiestów-Zdrój odwiedziło 1212 osób, a Krynica ponad 15 tys., podobnie w było w 1928 r., gdzie Żegiestów-Zdrój odwiedziło blisko 2200 gości, a Krynica miała ich ponad 35 tys. [„Echo Krynickie” 1930, nr 4, s. 3]. Jednakże to małe uzdrowisko rozwijało się i w 1931 r. odwiedzających było już 3200 [Feliński 1934, s. 209; „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy” 1926, nr 6, s. 7]. Ze względu na rozbudowę infrastrukturalną Żegiestów-Zdrój nie mógł liczyć na tłumy kuracjuszy i nie mógł w tym względzie porównywać się do Krynicy-Zdroju, ale to właśnie zaciszne miejsce uzdrowiskowe mogło być atutem.

Żegiestów-Zdrój i jego upadek

J. Krukierek chciał nadal inwestować w Żegiestowie-Zdroju i wybudować wielką pływalnię z ogrzewanymi basenami, w którym mogłyby odbywać się zawody pływackie oraz plażę nad Popradem [„Echa Podhalańskich Uzdrowisk” 1931, nr 1, s. 16]. Niestety wybuch II Wojny Światowej i śmierć głównego inwestora zniweczyły plany rozwoju uzdrowiska.

Wysadzenie tunelu kolejowego, napad niemieckich i słowackich jednostek wojskowych na polsko-słowackie pogranicze spowodowały, że w rejonie Żegiestowa-Zdroju musiano odeprzeć atak i tym samym obronić pogranicze na linii Popradu i Dunajca.

W okresie okupacji Dom Zdrojowy był ośrodkiem szkoleniowym Hitlerjugend, w latach 1941-1943 stał się szpitalem wojskowym, a później SS. Polizei utworzyła w nim szkołę policyjną. Najbardziej ekskluzywny hotel Wiktor, pełnił rolę szkoły partyjnej, szpitala wojskowego oraz był miejscem wypoczynku dla najważniejszych faszystowskich dygnitarzy. Kiedy wojska niemieckie wycofywały się z Żegiestowa-Zdroju, zabrały ze sobą całe wyposażenie obiektów uzdrowiskowych. To, co pozostało, rozkradła okoliczna ludność słowacka i polska. Dopiero utworzenie radzieckiego posterunku milicji w 1945 r. zastopowało dalszą grabież i niszczenie uzdrowiska [Kmietowicz 1996, s. 198].

18 marca 1948 r. majątek spółki „Żegiestów-Zdrój” oraz prywatne wille i pensjonaty zostały przejęte na własność państwa polskiego. „Przedsiębiorstwo Państwowe Uzdrowisko Żegiestów” od tej pory zarządzało większością budynków kurortu oraz stało się wyłącznym eksploatatorem źródeł mineralnych na terenie

całego uzdrowiska [Archiwum Państwowe 491/1]. Brak połączenia kolejowego oraz zwiększona kontrola graniczna i wysiedlenie Łemków, spowodowało ograniczenie turystyki w Żegiestowie-Zdroju, a wzrost ruchu turystycznego nastąpił dopiero od 1955 r. Późniejsza walka właścicieli w latach 90. o odzyskanie zajętego majątku, spowodowała wyhamowanie rozwoju uzdrowiska. Oficjalnie zostało ono zamknięte w 2002 r. Wydzierżawienie kurortu w kolejnych latach, zamiast oczekiwanych inwestycji, spowodowało jeszcze większą dewastację. W 2001 r. spadkobiercy złożyli wniosek o stwierdzeniu nieważności decyzji o nacjonalizacji majątku w 1948 r. W 2005 r. wydano decyzję unieważniającą akt przejęcia majątku Spółki przez Skarb Państwa. Jednakże odwoływanie tej decyzji oraz postępowania sądowe toczące się w tej sprawie przez prezesów ówczesnej spółki, spowodowało, że dopiero w 2015 r. spadkobiercy założonej w 1920 r. spółki - Stanisław i Józef Cechini - stali się jej prawnymi właścicielami [Rucka 2016, s. 105].

Zakończenie

Żegiestów-Zdrój to znane polskim kuracjom okresu międzywojennego miejsce uzdrowiskowe, z w pełni rozwiniętą infrastrukturą, z szeroką gamą rozrywkową oraz wieloma możliwościami spędzania czasu wolnego, z atrakcjami kulturalnymi i rekreacyjnymi, do którego kuracjusze chętnie przyjeżdżali. Był miejscem, do którego przyjeżdżano cały rok, latem korzystano z terapii leczniczych i kąpieli w Popradzie, zimą natomiast z walorów narciarskich okolicy.

Obecnie to zapomniany, mało atrakcyjny kurort, bez szerokiej bazy infrastrukturalnej, ale posiadający walory klimatyczne i uzdrowiskowe, charakteryzujący się spokojem i ciszą. Jak trafnie określiła A. Kicińska Żegiestów-Zdrój to „Niegdyś świetnie prosperujące uzdrowisko dzisiaj może zachwycić kuracjuszy ciszą i leczniczym klimatem” [2009]. Brak zgiełku i walory przyrodnicze Żegiestowa-Zdroju, w odróżnieniu od innych dużych uzdrowisk, może stanowić czynnik przyciągający i zachęcający do pobytu w tym miejscu.

Lata dwudziestolecia międzywojennego mogą stanowić wzór do odbudowy kurortu dla obecnych właścicieli i społeczności lokalnej. W rzeczywistości wydaje się, że właśnie tak jest, a odbudowa uzdrowiska, liczne inwestycje firmy Cechini i ich właścicieli Stanisława i Józefa oraz troska o rozwój zdrojowiska, z pewnością w niedługim czasie przybliżą nas do dawnych lat świetności Żegiestowa-Zdroju. Inwestowanie w rewitalizację uzdrowiska z pewnością zwiększy zainteresowanie tym

miejszem wśród turystów i kuracjuszy, poszerzą także funkcję uzdrowiskową i rekreacyjną tego miejsca. Także dzięki staraniom społeczności lokalnej, w tym Towarzystwa Przyjaciół Żegiestowa, które stara się przybliżyć do dawnych lat źródła między innymi poprzez odtworzenie ścieżek przyrodniczych i terenów rekreacyjnych, rozpowszechnianie i publikowanie informacji o miejscowości, współpracę z wysiedleńcami i ich potomkami oraz organizowanie imprez na terenie Żegiestowa-Zdroju. Jak podkreślają: „Żegiestów Zdrój to najmniejsze polskie uzdrowisko. Można tu się cieszyć najczystszy powietrzem. Tutaj są najpiękniejsze miejsca w Polsce. Nieskażona przyroda Doliny Popradu. Rzeka obfituje w ryby i kilometry górskich szlaków”, a Sanatorium Wiktor „to jedno z najnowocześniejszych sanatoriów w Polsce” [www.zegiestow.pl 2019]. Ciekawa historia miejsca, wyjątkowy klimat, wysoka wartość lecznicza wód szczawiovych i pokładów borowinowych, rewitalizacja uzdrowiska, a także brak natłoku turystów mogą być cennym atutem dla wielu odwiedzających to miejsce. Ze względu chociażby na swoje walory lecznicze, Żegiestów-Zdrój zasługuje na szerokie badania w różnych dziedzinach nauki.

Bibliografia

- Archiwum Państwowe w Nowym Sączu, *Przedsiębiorstwo Państwowe Uzdrowisko Żegiestów*, sygn. 491/1
- Balneografia krajowa. Żegiestów w porze zdrojowej 1864 przez Dra F. G. Gogojewicza*, Kraków 1865
- Burtak C., 2012, *Turystyka weekendowa w Dolinie Popradu-analiza zjawiska*, [w:] M. Reichel (red.), *Sądecki Zeszyty Naukowe*, t. 2, s. 80-93
- Dolina Popradu i jej uzdrowiska: Rytro, Piwniczna, Łomnica, Żegiestów, Muszyna i inne*, *Przemyśl* 1935/36, s. 28
- „Echo Krynickie Ilustrowane Pismo Tygodniowe Poświęcone Sprawom Krynicy, Zdrojowisk Polskich i Turystyce”, 22.07.1930, nr 4, 5,6,7
- „Echo Podhalańskich Zdrojowisk”, 18.10.1931, nr 12, s. 16
- Feliński R., 1934, *Miasta, wsie, uzdrowiska w osiedleńczej organizacji kraju*, Warszawa.
- Harhat-Załoski K., 1935, *Sport i turystyka nad Popradem*, [w:] *Dolina Popradu i jej uzdrowiska: Rytro, Piwniczna, Łomnica, Żegiestów, Muszyna i inne*, *Przemyśl* 1935/36, s. 7-9
- Jackowski A., Warszńska J., 1979, *Funkcja uzdrowiskowa i turystyczna regionu muszyńskiego*, [w:] *Sądecka południowo-wschodnia*, PWN, Warszawa-Kraków
- Kicińska A., 2009, *Nowe propozycje zagospodarowania turystycznego w polskich uzdrowiskach – trasy geoturystyczne w uzdrowiskach beskidzkich*, [w:] E. Węclawowicz-Bilska., I. Ponikowska (red.) *Innowacyjne kierunki rozwoju turystyki uzdrowiskowej i lecznictwa uzdrowiskowego*, Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych RP, Krynica-Zdrój
- Kmietowicz F., 1996, *Muszyna, Publikacja 800-lecia Muszyny 1209-2009*, Towarzystwo Miłośników Ziemi Muszyńskiej, Muszyna

- Kruczek Z., 2015, *The use of the Butler Cycle and the Chaos Theory in the interpretation of the development of the Żegiestów-Zdrój health resort*, "Geotourism" 3-4 (42-43), s. 67-74, <http://dx.doi.org/10.7494/geotour.2015.42-43.67>
- Kruczek Z., Szromek A. R., 2017, *Próba Zastosowania Modelu Talc i Teorii Chaosu W Analizie Rozwoju Karpackiego Uzdrowiska Żegiestów-Zdrój*, Zeszyty Naukowe Politechniki Opolskiej, nr 102, s. 179-189
- Kruczek Z., Weseli A., 1987, *Uzdrowiska karpackie*, Krajowa Agencja Wyd., Kraków
- Makowiecka M., Trzcńska H., 2012, *Analiza rozwoju działalności uzdrowisk polski południowo-wschodniej-wybrane aspekty*, [w:] M. Reichel (red.), *Sądecki Zeszyty Naukowe*, t. 2, s. 50-66
- Nad pięknym, modrym Popradem, *Siedem Groszy* 30.05.1934, nr 145
- Nawrot V., 1994, *Funkcja turystyczno-uzdrowiskowa Żegiestowa*, „Turyzm”, t. 4, z. 2
- Nitkiewicz-Jankowska A., 2012, *Przyrodnicze uwarunkowania funkcjonowania uzdrowisk w Polsce*, [w:] A. R. Szromek (red.), *Uzdrowiska i ich funkcja turystyczno-lecznicza*, Kraków, Proksenia, s. 141-160
- „Nowiny Codzienne” 08.07.1930, nr 155
- „Nowy Kurier” 27.07.1935, nr 171; 1.01.1936, nr 1; 22.08.1936, nr 194; 30.01.1938, nr 24
- „Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego” 1925, 1935
- Ponikowska I., 2001, *Podstawy kliniczne balneologii i medycyny fizykalnej*, „Służba Zdrowia”, nr 63-66
- Porwisz B., 2013, *Szlakiem wód leczniczych i termalnych w Małopolsce*, Kraków
- „Przegląd Zdrojowo-Kąpielowy, Organ Polskiego Towarzystwa Balneologicznego”, 1.06.1926, nr 3, 6
- Rucka B., 2016, *Dwa wieki uzdrowiska Żegiestów*, Żegiestów: Towarzystwo Przyjaciół Żegiestów 2016
- Szczepaniak B., 1995, *Saga rodu Medweckich, Medweccy – założyciele uzdrowiska Żegiestów*, „Almanach Muszyny”, s. 50-54
- www.zegiestow.pl [10.05.2019]
- Zagórski K., 1890, *Zakład Zdrojowo-Kąpielowy i stacya klimatyczna w ostatnim trzechleciu (1887-1889)*, Skreślił dr Kazimierz Zagórski, Kraków.
- „Zima, Turysta Polski: Ilustrowany Miesięcznik Propagandowy dla turystów” 02.1931, nr 2

The development of Zegiestow Zdroj health resort in the interwar period as an important condition for the character of current revitalisation processes

Abstract: Zegiestow-Zdroj is a spa resort located in the Beskid Sądecki, in Nowosądecki district, in the Muszyna borough. The beginning of the resort relates to the discovery of the spring of mineral water made by Ignacy Medwecki in 1846. Thanks to this Hungarian nobleman, who was also the head of the baths in Muszyna, the first guesthouses and baths were built. In the following decades the resort was constantly developing. In the article, we pay special attention to the period after the World War I, when the Zegiestow resort was one of the best spas in the country and competed with the nearby Krynica. During World War II, Zegiestow was occupied by Germans, and after the war, medical devices were stolen and most

buildings were destroyed. From 1948, the resort was nationalized and workers' holidays were organized there.

Key words: Żegiestow Zdrój, spa resort, history of the spa resort, spa and health tourism, interwar period